

УДК 355.426

В.Ю. Панченко, Є.Г. Башкатов

Національна академія Національної гвардії України, Харків

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ ДИВЕРСІЙНО-РОЗВІДУВАЛЬНИХ СИЛ У ЛОКАЛЬНИХ ВІЙНАХ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

В межах проведення дослідження протидії військових формувань Національної гвардії України диверсійно-розвідувальним групам противника зі складу сил спеціальних операцій армій іноземних держав проводиться аналіз їх застосування у локальних війнах та збройних конфліктах.

Ключові слова: диверсійно-розвідувальні групи, сили спеціальних операцій, форми та способи дій.

Вступ

Постановка проблеми. Актуальність питання, що розглядається в даній науковій праці підтверджується аналізом світового досвіду який свідчить про зміни у поглядах на форми і способи досягнення кінцевої мети у вирішенні політичних питань. Сьогодні відкрита агресія перестала бути єдиним засобом досягнення перемоги у війні, а безпосередньому застосуванню збройних сил передують тривалі етапи не військових дій. Тому методи війни зараз змістилися в бік застосування політичних і економічних санкцій, інформаційного впливу на населення, застосування сил спеціальних операцій (ССО) ще до початку відкритого збройного протистояння між сторонами конфлікту.

Більш того, в ході локальних війн і збройних конфліктів останніх десятиріч простежується той факт, що командування сторін-учасниць робить акцент саме на застосуванні авіації і високоточної зброї у поєднанні з діями високо мобільних військ, військ спеціального призначення відносна кількість яких постійно зростає. Так, в операції проти Іраку “Буря в пустелі” у складі багатонаціональних сил нараховувалося близько 40 % аеромобільних, повітрянодесантних військ, військ морської піхоти і підрозділів спеціального призначення, в операції “Непохитна свобода”, яка проводилася в Афганістані у 2002 році [1], відсоток таких формувань склав 80 %, а в 2003 році в операції “Свобода Іраку” їх частка складала вже близько 85 %. Це ще раз підкреслює те, що перевага у локальних війнах та збройних конфліктах віддається сьогодні високо мобільним і спеціальним військам та силам, до складу яких входять і ССО, на створення і утримання яких, витрачається чимало коштів.

Аналіз досвіду застосування ССО свідчить, що завданнями диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ), які призначаються зі складу таких формувань у воєнний час є організація партизанських рухів опору для боротьби з існуючим ладом, порушення системи тилового забезпечення угруповань збройних сил, збір розвідувальних даних, виведення з ладу або

здійснення диверсій на особливо важливих об’єктах, об’єктах інфраструктури та важливих об’єктах життєзабезпечення, здійснення рейдів в тилах противника, порушення ліній комунікацій, систем державного і військового управління.

За оцінками експертів Альянсу одна ДРГ здатна за добу виявити та визначити координати від трьох до п’яти об’єктів, вивести з ладу один особливо важливий об’єкт і знищити до трьох рухомих цілей противника.

Ймовірність виконання бойового завдання такою групою щодо знищення типового об’єкту становить 0,7 – 0,8, що можливо порівняти з ударними можливостями високоточної зброї. ССО є найбільш дієвим інструментом збройних сил, який виконуючи завдання стратегічного рівня здатний значно знизити бойовий потенціал противника ще на етапі підготовки його до ведення війни, що неодмінно спонукає нас до проведення аналізу та узагальнення форм і способів їх застосування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досвід створення ССО зарубіжних країн світу висвітлений в багатьох наукових джерелах зокрема в [2, 3]. У [4] проводиться аналіз у якому автори намагаючись встановити характер дій формувань ССО визначають шляхи протидії диверсіям на об’єктах Повітряних Сил з урахуванням світового досвіду їх застосування. Специфіка тактики дій ДРГ та особливості проти диверсійної боротьби в межах ведення територіальної оборони розглядається в [5]. Організаційна структура, завдання, оснащення бойові можливості, особливості комплектування і вишколу ССО та їх участь в операції в Іраку та Афганістані висвітлено у [6].

Як бачимо, вивчення досвіду застосування ССО зарубіжних країн світу триває постійно. Однак в ході локальних війн і збройних конфліктів тактика дій ССО удосконалюється, створюються нові концепції їх застосування, залишаючи питання узагальнення досвіду ведення диверсійних дій актуальним.

Мета статті полягає у проведенні аналізу та узагальнення досвіду застосування диверсійно-розвідувальних груп, які призначаються зі складу

сил спеціальних операцій армій іноземних держав у локальних війнах і збройних конфліктах.

Виклад основного матеріалу

Як відомо, становлення предмету (явища) починається з уточнення або визначення його сутності, яка в процесі їх використання наповнюється новим змістом і може призводити до появи нових термінів, що потребують визначення їх у відповідності до нових умов. Отже, для більш чіткого розуміння викладеного в науковій праці матеріалу почнемо розгляд даної проблематики з уточнення таких термінів як *“Сили спеціального призначення”* та *“Сили спеціальних операцій”* і з’ясуємо їх сутність.

“Сили спеціального призначення” – невеликі за чисельністю підрозділи, які підготовлені за особливою програмою певного роду військ (сухопутних, повітряних, флоту) і призначені для проведення операцій із застосуванням спеціальних засобів і тактики дій.

“Сили спеціальних операцій” розглядаються як елітні спеціалізовані військові частини, які можуть проникати за лінію фронту по суші, морем або по повітрю для проведення різноманітних операцій багато з яких є таємними.

На перший погляд сутність цих термінів різниться між собою, однак детальний аналіз завдань ССО [7] надає підставу вважати, що вони є саме складовою сил спеціального призначення (СПП).

Досвід застосування ССО у локальних війнах та збройних конфліктах показав, що невеликі за чисельністю ДРГ (5 – 10 чоловік) можуть самостійно виконувати завдання (від координації дій опозиції до наведення авіації) на оперативнотрагетичному рівні у будь-який час та на будь-якому театрі воєнних дій. Такі надмірні бойові можливості є результатом багаторічного вишколу та спеціальної підготовки, які зробили їх важливим інструментом в досягненні стратегічних цілей у війні.

Як приклад, розглянемо ССО армії Сполучених штатів Америки (США). Відомо, що саме американці мають найбільший досвід створення, підготовки і застосування цих сил. На основі їхнього досвіду створюються аналогічні формування в більшості армій інших держав. Дії ССО носять таємний характер і перебувають під безпосереднім контролем вищого воєнного керівництва.

ССО структурно входять до складу регулярних військ (сухопутних, повітряних, морських сил) та резерву армії. Основними бойовими формуваннями ССО є групи СПП, полк *“Рейнджерів”* (так звані *“зелені берети”*) та загін СПП *“Дельта”*. Найбільш відомим формуванням серед ССО США є 1-й оперативний загін *“Дельта”*, який сформовано

для боротьби з тероризмом. Він комплектується найбільш досвідченими бійцями зі складу груп СПП і полку *“Рейнджерів”*. Групи СПП *“зелені берети”* призначені для дій за кордоном у визначених районах. Їх основними завданнями є організація партизанських рухів, ведення стратегічної розвідки, надання іноземним країнам допомоги у забезпеченні внутрішньої безпеки, проведення рейдових операцій.

Рахується, що успішне застосування ССО США в операціях *“Непохитна свобода”* і *“Свобода Іраку”* є результатом становлення *“нової стратегії”* їхнього розвитку, що полягає у щорічному збільшенні їх фінансування, чисельності особового складу, а також оснащення новітнім озброєнням та військовою технікою [7]. Нині загальна кількість особового складу ССО збройних сил США сягає близько 60 тисяч чоловік, в тому числі 42,5 тисяч у регулярних збройних силах і 17,5 тисяч в організованому резерві.

Існують різні моделі та погляди на створення ССО в різних країнах світу, але призначення їх залишається незмінним. Справедливо помічено, що закупівля однієї одиниці бронетехніки може коштувати на рівні утримання на протязі року загону спеціального призначення хоча шансів дійти до лінії зіткнення з противником або взагалі вийти в його тил і виконати бойове завдання у підрозділу СПП значно більше. За таких умов ССО займають провідне місце у системі збройних сил ймовірного противника, що спонукає нас до більш детального розгляду форм і способів їх застосування.

Основними формами застосування ССО на світовому театрі воєнних дій є *“Спеціальна операція”* та *“Спеціальні дії”*. Розглянемо більш детально їх сутність та види.

Спеціальна операція – форма застосування сил спеціального призначення, що являє собою комплекс специфічних дій, які не властиві загальновійськовим підрозділам (частинам), яка проводиться за єдиним замислом і планом, під загальним керівництвом та за підтримки інших військових формувань (сил) та підрозділів за мирного часу, в передвоєнний або воєнний час з використанням нетрадиційних методів, способів і засобів збройної боротьби.

Розглядаючи спеціальну операцію як одну з форм застосування ССО не можливо залишити поза увагою операцію багатонаціональних сил в районі Перської затоки 1990 року (*“Щит пустелі”*) в ході якої було розгорнуто й угруповання ССО. До його складу увійшли: окремий штаб командування спеціальних операцій об’єднаного центрального командування, антитерористичний загін *“Delta Force”* та підрозділи 5-ї та 10-ї груп спецпризначення *“Зелені берети”*, 75-го полку *“Рейнджерс”*, розвідувально-

диверсійні підрозділи зі складу 2-ї групи спец операцій Військово-морських Сил, рота 22-го полку Спеціальної авіадесантної служби, а також 160 полк армійської авіації спец призначення.

Крім того, для ведення спеціальної розвідки безпосередньо в інтересах військ при штабах корпусів та окремих дивізій створювалися окремі підрозділи ССО. Загальна чисельність ССО до початку бойових дій в зоні Перської затоки склала близько 5 тисяч вояків, що свідчить про ретельну підготовку до проведення спеціальних дій [6].

Спеціальні дії – як одна з форм нетрадиційних методів збройної боротьби, яка властива силам спеціального призначення під час виконання ними окремих завдань за призначенням або в ході проведення спеціальних операцій.

В залежності від мети та завдань, що вирішуються в певний період часу спеціальні дії поділяються на види – розвідувальні, диверсійні, розвідувально-диверсійні, проти диверсійні, контр штурмові, штурмові та ін..

Спеціальна розвідка – вид спеціальних дій, що проводиться підрозділами ПсП шляхом поєднання заходів військової та агентурної розвідки з метою добування відомостей про засоби ядерного нападу, пункти управління, аеродроми, військово-повітряні і військово-морські бази, об'єкти оперативного тилу та інші особливо важливі об'єкти противника в інтересах Генерального штабу, оперативних об'єднань сухопутних військ і флоту.

Диверсійні дії – вид спеціальних дій, що проводяться в тилу противника з метою порушення системи тилового забезпечення угруповань збройних сил, систем державного та військового управління, ліній комунікацій, здійснення диверсій на особливо важливих об'єктах, організації партизанських рухів для боротьби з існуючим ладом у передвоєнний та воєнний час.

Проти диверсійні дії – вид спеціальних дій, що проводяться з метою пошуку, блокування та знешкодження ДРГ противника, які ведуть диверсійно-підривну, розвідувальну діяльність в тилу угруповань збройних сил.

Крім того, підрозділи ССО можуть залучатися до проведення пошуково-рятувальних психологічних операцій, з організації партизанського руху в тилу противника та інших спеціальних дій.

Пошуково-рятувальні операції проводяться для розшуку та повернення в розташування своїх військ військовослужбовців, які потерпіли або потрапили в полон при виконанні завдань у повітряному просторі або акваторії противника.

Так, для проведення пошуку та евакуації пілотів збитих літаків частину ССО залучали до рятувальних операцій для чого було створене спеціальне авіаційне угруповання: 2 – 3 літаки радіолока-

ційної розвідки, 3 ескадрильї штурмовиків А-10; до 40 гелікоптерів [6].

Психологічні операції передбачають сплановане використання засобів, форм та методів поширення певного роду інформації для здійснення впливу на свідомість та поведінку людини, її духовну сферу, громадську думку, настрої, погляди, створення атмосфери невдоволення, тривоги, сприяння виникненню опозиційних груп та стимуляції антиурядової діяльності.

Операції з організації партизанського руху являють собою діяльність, яка спрямована на створення, з місцевого населення, партизанських формувань, їх навчання, оснащення необхідним озброєнням та майном, а також підготовку і проведення ними антиурядових бойових операцій, заходів диверсійно-розвідувального характеру.

Щодо проведення психологічних операцій та операцій з організації партизанського руху інтерес становить взаємодія “зелених беретів” з силами опору в Кувейті коли вони спільними зусиллями виводили з ладу лінії зв'язку виявляли та знищували пункти управління іракської армії, поширювали анти іракські настрої серед населення, підбурювали іракських військових до дезертирства [6].

Перш ніж розглянути способи дій формувань ССО спочатку доцільно визначити його сутність. Так спосіб дій підрозділу (частини) являє собою порядок і прийоми застосування сил та засобів в ході виконання завдань за призначенням.

Спосіб є змістом спеціальних дій і містить в собі послідовність дій, бойовий порядок, характер маневру та напрямки зосередження основних зусиль, Спосіб дій визначається змістом заходів, що виконуються, відображається в замислі на операцію (дії) і відповідає на питання: на якого противника, де, якими силами і засобами необхідно вплинути, з визначенням його послідовності і ступеню.

Основними способами розвідувальних дій ССО в ході війни в Іраку 1991 року стали: спостереження, підслуховування, улаштування засідок, проведення нальотів, рейдів, пошуку об'єктів у заданому районі.

Так, на етапі підготовки до активної фази операції “Буря в пустелі” основним завданням ССО став збір розвідувальної інформації про збройні сили Іраку. В ході розвідки “зелені берети” здійснювали приховане спостереження за іракськими базами уточнюючи дані космічної розвідки. За офіційною інформацією Пентагону, підрозділи ССО встановили місця дислокації значної кількості мобільних систем “Скад”, деякі з них знищили самостійно, інші, шляхом наведення бомбардувальної авіації. З початком повітряної фази операції “Буря в пустелі” підрозділи ССО займалися наведенням авіації на стратегічні об'єкти Іраку шляхом

встановлення радіомаяків та лазерного підсвічування цілей [6].

В ході рейдових дій ССО здійснювали й *нальоти*, влаштовували *засідки*, які полягають в раптовому нападі на заздалегідь обраний об'єкт противника з метою знищення, виведення з ладу його окремих елементів, а також захоплення полонених, документів, зразків озброєння і техніки. Характеризується *нальот*, короткочасним впливом на об'єкт та проводиться різними способами, наприклад, раптовим впливом на весь об'єкт, включаючи охорону, вогневі засоби і весь особовий склад об'єкта (бази) або раптовим впливом на весь об'єкт після попереднього знищення охорони.

Для проведення *нальоту* ССО проводилася розвідка або до розвідка об'єкту. Дані щодо наявності та розміщення об'єктів отримувалися як з агентурних джерел, супутників відкритого борту так і в ході проведення самостійного пошуку. До розвідки об'єктів впливу проводилася шляхом прихованого виходу на раніше визначений об'єкт для встановлення його режиму функціонування, системи охорони і оборони, визначення його елементів, підступів до нього.

Так, на завершальній стадії війни у Перській затоці загальна чисельність ССО становила 10 тис. чоловік основним завданням яких стало сприяння наступу сухопутних та аеромобільних частин багатьох національних сил. Зокрема важливе значення мало захоплення та утримання на протязі доби "зеленими беретами" за 130 км від лінії фронту стратегічної тилової бази боєприпасів та пального іракської армії, що не могло не позначитися на її постачанні [6].

Щодо пересування ДРГ по місцевості то слід зазначити, що здійснювалося воно в так званому бойовому порядку "Пеленг кутів", який передбачає розташування бійців як у відділенні так і у групі уступом ліворуч та праворуч у лінію.

Його переваги базуються на швидкості перегрупування, можливості максимальної миттєвої вогневої протидії загрозам як з лівого так і з правого флангів.

Висновок

Отже, значних збитків Національній безпеці держави можуть завдати сучасні спеціальні методи боротьби, роль в яких ССО постійно зростає. Виконуючи завдання стратегічного рівня вони здатні суттєво знизити бойовий потенціал противника ще на етапі підготовки його до війни тому і займають провідне місце у системі збройних сил більшості країн світу.

Надмірні бойові можливості підрозділів ССО стали результатом багаторічного вишколу та спеціальної підготовки, які зробили їх важливим інструментом в досягненні цілей не тільки у війні, але й у політиці.

Список літератури

1. Владимиров В. Силы специальных операций США в ходе контртеррористической операции "Несгибаемая свобода" в Афганистане / В. Владимиров, И. Попов // *Зарубежное военное обозрение*. – 2003. – № 2. – С. 19-26.
2. Дмитриев В. Силы специального назначения Сухопутных войск Италии / В. Дмитриев // *Зарубежное военное обозрение*. – 2007. – № 10. – С. 24-30.
3. Шмелев Ю. Силы специального назначения Ирландии / Ю. Шмелев // *Зарубежное военное обозрение*. – 2007. – № 10. – С. 24-30.
4. Жуков В.И. Визначення шляхів протидії диверсіям формувань сил спеціальних операцій / В.И. Жуков, В.П. Коцюба, О.С. Тітов // *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. Х.: ХУПС, 2010. – Вип. 4 (26). – С. 10-13.
5. Любочко О. Применение территориальных войск в контрдиверсионной борьбе / О.Н. Любочко, А.И. Бородейко, В.Н. Чапайло // *Наука и военная безопасность*. – 2006. – № 1. – С. 18-21.
6. Веденеев Д.В. *Гострі кігті орла. Сили спеціальних операцій США. Історія і сучасність: моногр.* / Д.В. Веденеев, Г.С. Биструхін, А.І. Семука. – К.: КІС, 2010. – 400 с.
7. Колесніков В.О. *Форми і способи боротьби з повстанцями, партизанами диверсійно-розвідувальними формуваннями: моногр.* / В.О. Колесніков, А.М. Кривошеєв. – Суми: ПП «Семененко І.В.», 2009. – 428 с.

Надійшла до редколегії 21.10.2015

Рецензент: д-р військ. наук, проф. Г.А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, Харків.

АНАЛИЗ ОПЫТА ПРИМЕНЕНИЯ ДИВЕРСИОННО-РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНЫХ СИЛ В ЛОКАЛЬНЫХ ВОЙНАХ И ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТАХ

В.Ю. Панченко, Є.Г. Башкатов

В рамках проведения исследования противодействия воинских формирований Национальной гвардии Украины диверсионно-разведывательным группам противника из состава сил специальных операций армий иностранных государств проводится анализ их применения в локальных войнах и вооруженных конфликтах.

Ключевые слова: диверсионно-разведывательные группы, силы специальных операций, формы и способы действий.

ANALYSIS OF EMPLOYMENT OF SABOTAGE AND RECONNAISSANCE FORCES (RANGERS) IN LOCAL WARS AND ARMED CONFLICTS

V.Yu. Panchenko, Ye.G. Bashkatov

Within the investigations of how to interdict the enemy sabotage and reconnaissance teams by National Guards units, the analysis of the employment of such units in foreign armies in local wars and armed conflicts is being conducted.

Keywords: sabotage and reconnaissance teams, special purpose operations forces, ways of actions.